

ENTRE EL RECORD I L'ENYOR

ALEXANDRE NOVELLAS I DE MARTÍ

Crec que setanta anys d'íntima vinculació amb el Montseny m'autoritzen a exterioritzar unes reflexions fruit d'una reposada evocació i una tornada a temps passats i llunyans, mentre, assegut al peu del faig de la font, veig transcórrer, com un miratge, la imatge d'unes persones, d'una manera de fer i ésser que, amb la seva senzillesa havien configurat, durant un grapat d'anys, la consuetud de la muntanya, com una espècie de ritual constant i inamovible.

És ben cert que en aquests darrers quaranta anys, la nostra societat ha sofert una profunda transformació en l'aspecte social, econòmic, cultural i polític. I també ho és que aquest canvi ha comportat una evident millora al conjunt social en què tots estem integrats, i s'ha traduït en un progrés que ens ha de conduir i mantenir en l'estat del benestar que tothom pregona i desitja. Jo no en sóc pas contrari, i aquesta afirmació la crec necessària per tal que no s'interpretin aquestes reflexions com un rebuig a la situació actual i un desig de tornar enrere, però sí que cal remarcar que aquests últims quaranta anys –o cinquanta, tant se val– han estat suficients per transmutar, no solament l'activitat humana, sinó la mateixa vida i l'essència de la muntanya del Montseny.

D'un estat de placidesa bucòlica s'ha arribat al d'una agitació incompatible amb el Montseny de la meva infantesa i joventut, amb el Montseny que vaig començar a estimar i que, des d'una filosofia romàntica, ara contemplo amb un cert to de melangia.

Fou el meu avi, Jaume Novellas, qui em va infondre l'actitud amorosa i reverencial vers la muntanya i el mestratge que aquesta ens pot transmetre. Recordo que en una de les caminades diàries i indefugibles a la font dels avellaners, tot asenyalant l'enorme faig que encara la presideix, una mata de boix i una humil flor groga, em digué: «Veus aquest faig, aquest boix i aquesta flor?

Doncs fes sempre com ells». En comprovar la meua estranyesa, acte seguit afegí: «Cal fer sempre el que s'ha de fer».

ELS AUTOMÒBILS

No hi ha dubte que, a banda les imprescindibles millores tècniques operades, com l'extensió de les xarxes elèctriques i telefòniques, l'instrument nefast generador del canvi ha estat la proliferació de l'automòbil.

Aquesta modificació en els costums i l'activitat humana han afectat tot el teixit social del país, però, repeteixo, vull centrar-me, en forma quasi asèptica, i prescindint de la generalitat del fenomen, al seu impacte sobre la muntanya i els seus habitants.

Cal interpretar l'enyor, no com un desig de tornar enrere sinó com un espill que reflecteix unes consideracions objectives, potser desdibuixades algunes vegades per la influència pròpia d'un temps que generà grans estats de joia i encant.

Si s'ha esmentat l'automòbil com un artefacte pernicios, hem de començar a considerar que aquests quasi dos milions de persones que avui dia visiten el Montseny al cap de l'any podrien quedar reduïts, a finals de segle passat i començament de l'actual, en, potser, uns pocs centenars, la majoria excursionistes i propietaris rurals.

En aquell temps, el viatge de Barcelona a Viladrau no es podia fer en menys d'unes llargues cinc hores. Dues hores fins a Balenyà amb ferrocarril, i, d'allà a Viladrau, primerament pel camí ral i després per la carretera –parlo dels meus avantpassats, com a propietaris i estadants de la Sala– unes tres hores amb tartana per a les persones i carro per a l'equipatge. La quitxalla anava aposentada a les sàrries i als arguenells de dos matxos. En cas de pluja, la comitiva s'aixoplugava a la primera casa que es trobava, però, passat Seva, això ja no era quasi possible.

És evident que aquesta aventura protagonitzada pels propietaris estiuejants, solament es feia un cop a l'any, i l'estada a la finca es perllongava tres mesos. Tornats a ciutat, fora casos d'emergència, no es pujava més a la muntanya.

Des de temps immemorial, les vies de comunicació entre poblacions les constituïen els camins rals i ramaders, però l'imperi del progrés també arribà a aquestes contrades i així, l'any 1887, es publicà en el Butlletí de la Província de Barcelona el projecte de construcció de la carretera provincial de Tona a Viladrau, per Seva. Anys després es portà a terme l'obra fins al confinament de província. Quedava el tram propi de la província de Girona, el projecte del qual –oficialment era el d'Arbúcies a Vic–, s'inicià l'any 1915, però no va ésser fins a

*L'autor del treball
amb el seu avi,
Jaume Novellas*

l'any que l'Administració va procedir a l'ocupació dels terrenys i a concloure l'obra poc després, si bé en aquesta província el que s'anomenava carretera no era altra cosa que un camí carreter. L'Administració va preuar la porció de terreny propi de la Sala que s'havia d'expropiar –uns 700 metres– en 41 pessetes amb 4 cèntims. No cal sorprendre's, però, ja que, seguint el mètode de la proporció, l'any 1922 la contribució anual que es va satisfer pel concepte de riquesa urbana fou d'1 pesseta i 31 cèntims, i la rústica, pel mateix període, de 67'40 pessetes.

No cal dir que, oberta la carretera, que es coneixia popularment pel sobrenom de carretera del Govern –el tram de la província de Girona no es va asfaltar fins a la dècada dels 40– la circulació motoritzada era ben minsa, per no dir nul·la, i patia constantment dels animals de tir escampats al llarg de la via, que reventaven els pneumàtics.

Abans, durant i després de la guerra civil, una de les màximes atraccions – especialment durant l'estiu– i punt de reunió, era l'arribada del cotxe de línia des de l'estació de Balenyà a la plaça de Viladrau, l'atrotinat autocar d'en Valentín Cillerós, conduït per en Misèries. Se'l coneixia pel nom de correu i s'aturava a qualsevol lloc de la carretera a petició dels passatgers. Quantes vegades he fet el camí des del revolt de la Noguerola a la Sala en plena foscor i sota la pluja!

Acabada aquesta guerra, a Viladrau solament hi havia tres automòbils, el del Dr. Ariet, el d'en Bayés i el d'en Quim de Ca la Rita, que era el de servei públic. Tinc entès que, avui, Viladrau és el segon o tercer poble de la província de Girona quant a tinença de cotxes per càpita.

La invasió automobilística, avui dia, és absoluta i els dies festius es torna fins i tot indiscreta.

Ara, en els sis o set quilòmetres que separen la Rovira de Masvidal, he arribat a comptar més de trenta cotxes a les voreres, a l'època dels bolets. Tal com deixen el bosc, podria parlar-se (dels bolets) com d'una espècie a extinguir.

LES MASIES

Un goig que aleshores, per la seva naturalitat, no es mesurava com calia, era veure les masies i les cases disseminades, en la justa plenitud de l'escalf humà que s'estenia a tota la rodalia, amb la corresponent estesa d'estris, galledes amb flors a les finestres, la roba estesa, l'aviram que peonava tot picotejant i els pallers com talaies vigilants.

Volieu un espectacle més encisador?

Quantes lluminàries d'aquestes masies i cases resten avui apagades arreu del Montseny! Moltes enderrocades del tot. Altres deshabitades o ocupades per colònies o destinades a segones residències, però, certament, sense caliu. És un altre traginar. Una casa abandonada que s'enruna a poc a poc, transmet la tristesa d'un silenci fosc en què s'ha convertit aquell bategar consubstancial amb la vida i que no era res més que la mateixa vida, amb els seus goigs, les seves penúries, les seves esperances i els seus desencants. Una segona residència no té prou força per connectar la terra amb la persona.

Tornant a Viladrau, es pot assegurar que fins a la dècada dels quaranta, totes les masies estaven habitades, i els seus ocupants, ignorants del fenomen propi del delit de la consumpció i conscients, per altra banda, de llurs pròpies limitacions, els bastava satisfer les més perentòries necessitats: el plat a taula, la roba justa, l'escalf del llit, la llenya a la llar i la feina per a l'endama.

Cert que algunes famílies pageses passaven estretors que, en anar-se accentuant, han culminat amb l'èxode de la pagesia del Montseny, però també ho

és, i en puc donar fe, que altres famílies, fins a l'època de la postguerra i des de temps quasi immemorial, gaudien d'una situació benestat i pròspera.

La masia de la Sal n'era una. La prosperitat d'una casa de pagès es mesurava molt especialment a través de dos signes externs: el nombre de parelles de bous i el de pallers. La benança de la masia quedava reflectida en els quatre pallers al voltant de l'era i els coberts i les dues o tres parelles de bous, ara substituïdes per un tractor.

LA VIDA DELS MASOVERS DE LA SALA

Des de finals de segle passat fins a l'època a què em refereixo hi visqué una mateixa família, tots els membres de la qual, a més de viure-hi, en vivien. I no eren pocs: En Joanet, la Modesta i llurs fills, Francisca, Contxita (ara masovera de Rusquelles), Francisco, Antònia, Montserrat i Pepeta. A més, l'oncle Josepet, en Quel, el Mut, en Patel, en Pere vaquer i dos o tres mossos.

Catorze o quinze persones durant tot l'any, cadascuna amb la seva feina específica. En Joanet era el «pater familias» que portava la direcció de l'explotació i la seva especial comesa era, cada dissabte, arribar-se amb la tartana al mercat de Vic amb la seva càrrega de vianda i aviram. Marxava a punta de dia i tornava ben entrada la fosca. La Modesta i les noies tenien cura del manteniment de la casa i les hortes. En Francisco era l'encarregat de les vaques, feina que compartia amb el vaquer quan aquest no era a muntanya. Jo havia compartit hores i hores la tasca de pasturar les vaques. Evidentment, el fort contrast amb la vida ciutadana era, per a mi, una experiència encisadora.

Un fet que em produí aleshores la primera sensació de responsabilitat –tenia 11 anys– fou quan en Francisco va haver de romandre al llit durant uns tres mesos –el vaquer no hi era per motius de la guerra– i vaig de fer de pastor durant aquest temps. Encara les veig aquelles vaques: la Negra, la Rossa Gran, la Rossa petita, la Violada, la Virolada, la Taronja, l'Estrella, la Pardala, el Galotu, la Vilorda, la Mosca, la Motxa, la Morera, la...

En tornar a casa des de les pastures, cadascuna es col·locava en el lloc que li pertanyia, tot esperant ser fermades a la cort, de la del davant a la del darrere.

L'oncle Josepet, sempre amb barretina, esclops ferrats, la faixa i la pipa, cuidava el ramat d'ovelles. Pujava i baixava cada dos o tres dies de muntanya a proveir-se de queviures, sempre amb els seus esclops ferrats amb claus i forrats amb palla. En Patel era el seu segon.

Recordo que, trobant-lo al cim d'un turó prop de la serra de Salaverts, el meu pare li preguntà: –Josepet, què heu gastat aquest any? i l'oncle respongué: –En tot l'any he gastat deu rals perquè no m'ha fet falta res més.

Una resposta impensable i impossible avui dia, emanada des de la senzillesa i la sinceritat de qui en tenia prou, corprenedora d'una acceptació total del seu destí.

El Mut tenia al seu càrrec el maneig dels bous i el regatge dels conreus. La sordesa congènita li provocà la mudesa. El meu avi va ingressar l'infant mut a una institució especialitzada de Barcelona, però, al cap de poc temps, el van haver de tornar a muntanya, tota vegada que va ésser impossible la seva adaptació a un medi estrany.

No obstant la seva limitació, era un home extrovertit, alegre, expressiu, amable i simpàtic com pocs, amb qui es podien mantenir «converses» interminables sobre qualsevol tema, no mitjançant els signes convencionals usats pels sord-muts, sinó aquells que, d'una forma personalíssima i enginyosa, havia elaborat.

Una curiosa anècdota és que, durant la guerra civil, era el Mut qui primer, mitjançant la seva mímica, ens notificava dels bombardeigs de l'avació a Barcelona. Percebia el retrò a través de les ones electromagnètiques o expansives.

Era un gran ballador i, orfe de só, a l'inici de cada ball prenia com a referència les passes dels altres balladors per tal de seguir els compassos corresponents.

Els bous també l'obeïen segons uns sons guturals de diferent to i intensitat. Una de les tasques pròpies d'aquest menester era, amb els bous enganxats a la carreta amb el jou, anar a recollir les garbes amuntegades al llarg de les feixes i formar les garberes, cadascuna de les quals contenia de quinze a vint garbes, segons que les espigues segades fossin d'ordi, sègol o xeixa. La canalla esperava la recollida de l'última garba de la garbera per empaitar els ratolins de bosc que s'hi havien anat refugiant. Plena la carreta, amb la càrrega de garbes estibada, tornava acompassadament i lentament per a la seva descàrrega als coberts de l'era on esperava la batuda. Cinc o sis dies eren necessaris per fer la feina que un tractor fa en una jornada, limintant-se a recollir la palla prèviament embalatjada per la màquina embaladora.

La llaurada de les feixes amb els bous i l'arada s'ha reduït de més de quinze dies, a dos o tres amb el tractor i, potser, encara quedo curt.

A muntanya, també s'ha perdut aquest ritual.

Ja no hi són aquelles colles de segadors itinerants que es passaven el dia corbats a ple sol, amb el volant a la ma fent camí entre les espigues, als quals no mancaven, després, dos àpats succulents i la corresponent migdiada a l'ombra, les tres o quatre begudes –pa, llonganixa, pernil amanida i vi– que amb acurats cistells els partaven les dones.

Els conreus eren regats amb el rudimentari sistema d'aigua vista provinent de les set basses arranjades estratègicament. El cabal d'aigua s'administrava mitjançant el gruix del bonó o estaca que regulava la sortida per la bonera, i es distribuïa sobre el terreny, peus descalços i calces arremangades sota genoll,

amb l'ajut de l'aixada. Avui les bases romanen inactives davant la mecanització del sistema de regatge.

En Quel, germà gran del cap de família, que no va ser instituït hereu a causa d'una meningitis patida de petit i que li restà considerablement les facultats mentals, tenia al seu càrrec la cura dels porcs. Durant el dia pasturaven pel bosc i, de tornada a la cort, trobaven l'obi ple de naps i carabasses trossegades. També recordo aquelles enormes carabasses esteses i penjades pels marges de les feixes, ara desaparegudes; els troncs allargats i buits de les seves fulles, degudament escapçats i amb una petita incisió, la canalla els feia sonar a manera de trompetes.

Aquesta família, tanmateix, abandonà la masia l'any 1948 per traslladar-se a una de propietat seva a la plana de Vic.

Els nous i actuals masovers –pràcticament mecanitzats del tot– es dediquen solament a la ramaderia, única solució al manteniment de la pagesia, però encara el vell oncle Miquel –ja fa temps difunt– conservava aquell esperit del pagès esquívol i adust. No obstant això, era un vertader delit conversar amb ell sobre les ventures i desventures viscudes sempre entre el bosc i la muntanya, sempre distinguint aquests dos termes: el bosc era fins on arribava l'arbrat, la muntanya era la zona desarbrada, pròpia de la carena.

En recordar l'oncle em vénen a la memòria dues anècdotes reveladores d'una personalitat modesta i alhora sentimental d'un bosquerol de soca-rel. Durant els últims anys de la seva vida, per raons burocràtiques, havia d'anar al poble a signar cada cop que cobrava la pensió, i això li significava un gran trastorn. Deia: –M'emprenya haver d'anar al poble perquè hi ha massa gent, massa cotxes i massa soroll. No m'hi trobo bé i desitjo tornar a casa.

Qui, ara, podria repetir amb sinceritat aquestes paraules?

Un dia vaig veure l'oncle Miquel prop la riera fent companyia al Negritu, el seu gos d'atura –l'oncle guardava les vaques– que l'havia acompanyat una colla d'anys i estava agonitzant. Va refusar enèrgicament traslladar-lo al veterinari perquè el gos era ja vell com ell i això era llei de vida. Cap al tard, en retornar a l'indret, l'oncle restava al mateix lloc, immòbil i plorós. El Negritu era mort. L'oncle es consolava: «Era un bon animal i l'estimava com a un de la família. Mai no m'havia demanat res».

Aquestes sentides paraules exterioritzen el misteri de la vella pagesia desconegut per a molts i, a vegades, dissimulat pels mateixos protagonistes.

LA SALA NOVA

La masoveria de la Sala Nova i els seus masovers eren de condició més modesta. Solament tenien un paller i cap parella de bous; això no obstant, des

de l'any 1917 fins al 1962 hi viví una mateixa família, també nombrosa al començament: l'Anton, la Ramona i llurs fills, la Contxita, en Pepet, la Maria, en Joan, en Martí, en Salvi i en Pere. Els conreus els proveïen de la vianda necessària, i encara podien portar-ne al mercat, i un parell de porcs els procuraven el tall. Les noies treballaven a l'hostal del poble i una colla de vailets a bosc o fent de pastors en altres finques.

La masovera –la Ramona– era una santa dona, que durant tota la seva vida no havia traspassat mai el terme de Viladrau, portadora d'uns coneixements que, també avui, han passat malauradament a la història. Coneixia i classificava, sense exagerar, una vintena d'herbes remeieres, cadascuna de les quals tenia la seva eficàcia terapèutica, i tenia la fórmula –magistral sens dubte– d'elaborar ratafia amb una trentena d'ingredients naturals.

ELS JOCS DELS NENS

Òbviament, en aquesta època, no existien les discoteques, però el jovent, no obstant això, no deixava d'anar a ballar el diumenge i les festes assenyalades. Els de pagès anaven engalanats al poble, però amb espartenyas per fer el camí, i, a les envistes de la població, les deixaven sota qualsevol matoll i es calçaven les sabates, més adients per a l'ocasió.

Pel que fa als jocs dels infants i adolescents eren ben senzills, innocents i barats.

El joc de les bales era, sens dubte, el preferit. N'hi havia dues modalitats: el sot i el rotllo. El primer consistia a introduir cada jugador les bales convingudes –les de pedra tenien doble valor que les de guix– dins un petit sot excavat a terra i, mitjançant una bala més grossa, el balot, llançat amb destresa, s'havien d'anar treient les bales del sot, o bé, en l'altra modalitat, del rotllo prèviament marcat a terra. A la plaça Major de Viladrau era costum fer el sot o marcar el rotllo a la part alta, davant l'antiga farmàcia. Evidentment el sòl de la plaça era de terra.

Es jugava també a cartons i xapes. Aquells eren els envoltants de les capses de mistos i aquestes els taps de les cerveses i gasoses. La finalitat del joc era treure les peces posades en joc, del rotllo dibuixat a terra, amb la goma de les soles de les sabates.

El tiragomes, la fona, el bèlit, rescatats, paraculs, la rotllana d'aram –que s'impulsava amb un ferro degudament preparat–, el saltagims, a vistri o fet i amagar i el cavall fort, eren altres instruments i especialitats de joc. Però, el més artesanal, era el petador. Consistia en una porció, d'un pam de llargada aproximadament, d'un tronc recte de saüc, del qual amb un tros de tronc de castanyer de menor diàmetre, es buidava la medul·la blava i blanca per tal que

quedés en forma de tub. Cadascun dels extrems del canó eren obturats amb paper mullat i molt millor amb glans. Carregada l'arma d'aquesta manera, aquella maneta de castanyer s'introduïa per un dels extrems, i, consumat aquest primer temps, amb una forta i ràpida sotragada, apretant-lo amb l'estómac, es feia sortir disparada la càrrega per l'altre extrem amb un sonor pet. No cal dir que guanyava el més sorollós i el que llançava més lluny el projectil.

Coneixen els infants d'avui el petador i són capaços d'entendre que aquells sistemes de lleure podien divertir? Quina fotesa per a ells!

No hi ha dubte que la mountain-bike, el ciclomotor, els auriculars, les màquines recreatives i l'ordinador els han substituït i arraconat del tot.

CERIMÒNIES I TRADICIONS

Arraconades han estat també algunes tradicions i cerimònies laiques i religioses –encara que, sortosament, es mantenen els aplecs de Matagalls, Sant Segimon i l'Erola– com són el salpàs, les caramelles itinerants per les cases de pagès i els enterraments.¹

El salpàs consistia en la cerimònia de benedicció de les cases de pagès amb sal i aigua, que tenia lloc el dimarts i el dimecres de Setmana Santa, i la sal resseca restava incrustada a la paret del portal de casa.

L'any 1942 morí la meva avia a la Sala, de Viladrau, i fou enterrada al cementiri del poble amb un cerimonial també extingit, substituït pel cotxe de la funerària. Aquell ritual consistia, en primer lloc, a transportar el taüt a pes de braços des de la casa al poble pel camí veïnal i de sagraments; quasi una hora. El dol el presidia el masover de la casa fins a arribar al límit de la finca. En entrar en terreny de la veïna, es feia una parada i es resava un parenostre. Quan la comitiva recomençava la marxa, era al masover d'aquesta propietat confinant que li corresponia presidir el dol i, així, successivament, fins a arribar al poble. Era un costum que forçosament deuria tenir unes causes i orígens que, francament, desconec.

La mecanització i la industrialització han suprimit també les colles de segadors i dalladors i els cisteller que, un cop a l'any, recorrien les masies fent i arrançant coves i cistells –també paraigües– amb els tanys de les vimeneres que s'havien recollit previsorament a la tardor.

La indústria dels pous de neu i del glaç, així com el carboneig i la dura tasca d'elaboració del carbó d'alzina, són també activitats totalment extingides, si bé queda encara el seu testimoniatge sobre el terreny amb els vestigis d'aquells pous i les petites esplanades invadides ara per la ginesta, el bruc i les bardisses, a on es construïen les piles per a coure el carbó.²

Tampoc no hi són aquells pòtols que anaven pidolant per les cases, on recollien una mica de xavalla i un tros de pa amb cansalada. Aquella pobre gent, la

Peluda, en Rosendo, en Romanones –era coix– i el Pedret. Eren els representants més autèntics de la misèria absoluta que la muntanya no era capaç d'eliminar.

Per altra banda, és ben palesa la depuració que la muntanya ha sofert, respecte a l'època de referència, quant a la fauna de tota espècie. Hom es pregunta: On són la llúdriga i el rat-buf, vora les rieres? On són el duc, el botxí, el gafarró, el blauet, la merla d'aigua, el reirotó, el pica-soques blau? I el gorjablanc i el gat masquer? I la rata esquiolera? I aquelles aranyes peludes i tigrades? Els exemplars que encara hi poden existir han sofert una bona minva. Aquí la llista podria ser molt més extensa, i en aquests aspecte sí que es pot afirmar que, qui estima el Montseny, no pot amagar el desig de retrocedir una pila d'anys.

LA PROTECCIÓ DE LA NATURA

Finalment, una consideració, la causa de la qual és, també, el canvi d'usos i costums, prou atraient com per ser considerada i tractada des del poder legislatiu del nostre país. Tota societat ha anat promulgant les seves lleis responnent –amb més o menys retard– a la demanda que el seu comportament ha anat exigint, amb la finalitat d'emmarcar i regularitzar les noves normes de conducta. Si bé sempre ha existit la ciència ecològica com una part de la biologia, és ben cert que ben pocs en sentien parlar, i no podien preveure l'enorme incidència que avui dia té sobre el medi natural, no solament per l'aplicació pràctica des de diferents vessants com a sistema de protecció necessària, a través de moviments activistes i culturals, sinó que, dèiem al començament, per l'obligat recull i cabuda que l'ecologia ha tingut en la Constitució espanyola, en el nostre Estatut d'Autonomia i, fins i tot, en el Codi Penal.

Certament, la natura avui dia ha d'ésser objecte d'especial protecció enfront l'acció depredadora de l'home. I aquesta afirmació ha de sostenir-se amb més èmfasi després d'una passejada vora les rieres, els rierols i les fonts del Montseny. Hom recorda aquella pulcritud de l'entorn immaculat que transmetia la comunió de la puresa amb l'ambient. Les lleres i les vores de les rieres eren verges, i nets els voltants de les fonts, on les aigües complien la seva missió sense cap entrebanc. Qui té ara la bona afició a l'excursionisme i a la passejada reconfortant, no pot amagar la seva indignació en comprovar, amb repugnància quasi física, el munt de deixalles de tota mena i de tota mida, abandonades sobre el terreny i en llocs també inversemblants. No hi ha major contrasentit que veure un pot d'alguna beguda prefabricada abandonat al peu d'una font. I no són solament aquells usuaris dels automòbils a què em referia al principi que compleixen escrupolosament la seva mala comesa dia festiu rera dia festiu, sinó també aquells mal anomenats excursionistes que no prenen la precaució –no dic molèstia, perquè no ho és– de recollir les restes del menjar.

Tot un fenomen antròpic que cal corregir des de casa i l'escola, i també cal fer arribar aquesta correcció a algunes famílies i, en algú cas extrem, als mateixos monitors i professors.

EPÍLEG

Si l'oncle Josepet, en Quel, la Ramona, l'oncle Miquel, el vell de can Bosch, l'Esteve de l'Erola, sempre amb la barretina morada, que reposen en pau, tornessin a reviure i trepitjar aquella vall tan íntima per a ells, és probable que en lloc d'aprovar i envejar el canvi sofert, una rústica llàgrima se'ls escolaria rostre avall.

Són tantes, transcendents i insignificants, les coses que han estat objecte de mutació en aquests últims quaranta o cinquanta anys, que aquestes reflexions (que podrien ser més extenses) no pretenen altra cosa que donar una pinzellada breu, com a testimoniatge del canvi viscut.

La societat camina afanyadament per aconseguir l'estat del benestar, però ben segur que, de no moderar-se la intervenció de l'home, no serà pas el Montseny qui en gaudirà.

NOTES

1. Vegeu Monografies del Montseny, volum 1, Rodalia i Consuetud de la Parròquia de Sant Martí, de Viladrau, d'Antoni Pladevall.
2. Vegeu Monografies del Montseny, volum 7, els interessants articles sobre aquestes activitats.